

Erkən yeni dövr

Vaqif şeirinin vəznini

Ataəmi Mirzəyev

Filologiya elmləri doktoru

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Azərbaycan.

E-mail: ataemi@rambler.ru

Annotasiya. Molla Pənah Vaqifin əldə olan şeirlərinin vəznini üzərində aparılan tədqiqatlar göstərir ki, şair öz yaradıcılığında xalq şeirinə məxsus heca vəzninə daha geniş yer vermişdir. Onun ədəbi xidmətləri sayəsində xalq yaradıcılığından gələn heca vəznli şeir yazılı ədəbiyyatın ən geniş yayılmış qolu kimi tanınmışdır. Vaqifin əruz vəznində yazılmış şeirlərinin tədqiqindən də aydın olur ki, şair bu vəzndən istifadədə də xalq üslubundan bəhrələnərək yazılı ədəbiyyatda yeni bir istiqamət yaratmışdır. Şairin klassik üslubda yazdığı əsərlərin bəhrini müəyyənləşdirmək onun istifadə etdiyi bəhrlərə yaradıcılığının ideya istiqamətlərinin göstərdiyi təsiri öyrənmək baxımından da əhəmiyyətlidir. Vaqif klassik üslubda yazdığı əsərlərində xalq şeirinin məzmun aydınlığını, milli intonasiyasını, ritmini, eləcə də xalq danışığı dili ifadələrini işlətmək hesabına əruz vəzninin xalqlaşmasında xüsusi rol oynamışdır.

Açar sözlər: vəzn, heca vəznini, bölgü, əruz, ölçü, təfəsil

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 05.09.2020; qəbul edilib – 15.09.2020

Rhythm of Vagif's poem

Ataəmi Mirzəyev

Doctor of Philological Sciences

Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS. Azerbaijan.

E-mail: ataemi@rambler.ru

Abstract. The researches on the rhythm of Molla Panah Vagif's poems show that the poet in his creativity gave wide coverage to syllabic rhythm belonging to folk poetry. Due to the poet's literary services, the poem in syllabic rhythm of the folk art was recognized as the most common branch of written literature. It is understood from Vagif's poems written in aruz rhythm that the poet created a new aspect in written literature by benefiting from the folk style in the use of this rhythm. Defining the bahrs of poet's works written in classical style is important in terms of studying the influence of the poet's idea on the bahrs he used. Vagif played a special role in popularizing aruz rhythm by using content clarity, national intonation, rhythm of folk poetry and folk colloquial expressions in his classical works.

Keywords: rhythm, syllabic rhythm, division, aruz, measure, tefile

Article history: received – 05.09.2020; accepted – 15.09.2020

Giriş / Introduction

Molla Pənah Vəqif həyat gerçəkliklərini poeziyanın bərbəş tərənnüm obyektinə çevirən bir sənətkar kimi erkən realizm dövrü Azərbaycan ədəbiyyatının ən görkəmli nümayəndəsidir. Onun yaradıcılığı ilə ədəbiyyat tarixində xalq ənənələri formalaşdı və bununla xalq-aşiq şeiri klassik ədəbiyyatla bərabər işləklilik səviyyəsi qazanmış oldu. Vəqifin ədəbi xidmətləri sayəsində xalq yaradıcılığından gələn heca vəznli şeir yazılı ədəbiyyatın ən geniş yayılmış qolu kimi tanındı və qoşma janrı özünə möhkəm yer tutdu.

Əsas hissə / Main Part

Təsədüfi deyil ki, Vəqif irsinin görkəmli tədqiqatçısı prof. Araz Dadaşzadə bu barədə yazır: "Şairin (Vəqifin – A.M.) Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində tutduğu mövqeyi, əsasən, onun seirin vəzn və dil imkanlarını genişləndirməsi ilə təyin olunur... Vəqif və Vidadinin səyi nəticəsində heca vəznli yazılı ədəbiyyatdakı mövqeyini kifayət qədər möhkəmlətdi və əruz vəznli ilə bərabər huqquq qazandı. Vəqif öz şeiri ilə Azərbaycan poeziyasında heca vəznli üçün geniş inkişaf yolu açdı" [2, s.133].

Vəqifin əlimizdə olan ədəbi irsi (Vidadi ilə müşairə hesabla alınmış) 192 əsərdən ibarətdir ki, bunlardan 131-i heca, 61-i isə əruz vəznində yazılmışdır. Heca vəznində olan 131 şeirin 125-i qoşma, 6-sı isə təcnis janrındadır. Məlumdur ki, heca vəznli xalqımızın özünəməxsus milli şeir ölcüsüdür. Bu vəznin əsas tələbi misralarda hecaların sayca bərabər olmasıdır. Yəni şeirin birinci misrası neçə hecadan ibarətdirsə, qalan bütün misralarda da bir o qədər heca olmalıdır. Vəqifin heca vəznində olan qoşma və təcnisləri də janrın tələbinə görə onbirhecalıdır. Qoşmalardan:

Qərin haxa-haxa, ey çeşmi nərgis, (11 heca)
Dərdə saldın mənə, xəstəhal etdin, (11 heca)
Həsratından öldüm, öldüm, dirildim, (11 heca)
Nə bir yada saldın, nə sual etdin. [3, s.90] (11 heca)

Təcnislərdən:

Gözal boylu, gözal xoşlu, gözal yar, (11 heca)
Nə gözəlsən, geyimibəsən ali sən. (11 heca)
Gözal gözün hərdən qiya həcanda, (11 heca)
Gözal camı gözal təndən altsan. [3, s.141] (11 heca)

Ancaq şairin qoşmalarından təqdim olunan aşağıdakı nümunənin ilk misrası 12 hecadan ibarətdir:

Kür qırağının əcəb seyrəngəhi var, (12 heca)
Yasılbəş sonası, hayf ki, yoxdur! [3, s.114] (12 heca)

Maraqlı cəhətdir ki, bu misranın 12 hecadan ibarət olması heç də diqqəti cəlb etmir və vəzn pozuntusu kimi özünü göstərmir. Həmin misranın oxunuşu zamanı "qırağının" sözü xalq-danışıq dilində – "qırağın" şəklində tələffüz edildiyindən heç bir qüsurlu nəzərə çarpmır.

Bildiyimiz kimi, heca vəznli şeirlərdə misradaxili bölgü bütöv söz prinsipinə əsaslanır. Yəni fəsilə hər hansı misra daxilində söz bitəndən sonraya düşə bilər, sözü hissələrə bölə bilməz. Heca vəzninin tələbinə görə, misralar eyni sayda hecalardan ibarət olduğu kimi, misra daxilindəki bölümlərdə də hecaların sayca mütənəsnibliyi gözlənilməlidir. Qoşma və təcnislərdə misralardakı hecaların sayı 11-dir. Onbirhecalı şeirlərin ən işlək bölgüsü 6-5 və 4-4-3-dür. Vəqifin heca vəznində olan şeirlərində də işlək bölgülər 6-5 və 4-4-3 şəklindədir. Nümunələrə diqqət edək:

Ey süsən sünbülüm, // al zənəxdənlim, (6-5=11)
Qurban olsun lələ, // gül ilan sənə. (6-5=11)
Bu neçə gündür ki, // səndən ayrıyam, (6-5=11)
Sənədən həsrətəm // il ilan səni! [3, s.27] (6-5=11)

Əldə ayna, // gözə sürmə // çəkəndə, (4-4-3=11)
Ala gözün // bulduğundan // öpəydim. (4-4-3=11)
Zənəxdən // çəvrəsindən, // xalından, (4-4-3=11)
Qələm qaşın // qabağundan // öpəydim. [3, s.62] (4-4-3=11)

Göründüyü kimi, verilən birinci nümunənin bütün misralarında bölgü 6-5, ikinci nümunədə isə 4-4-3 şəklindədir.

Vəznin tələbinə görə, hər hansı bir nümunənin birinci bəndinin ilk misrasından tutmuş son misrasınadək eyni bölgüdə istifadə edilə bilər. Lakin Vəqifin qoşma və təcnisləri üzərində aparılan müşahidələr göstərir ki, onun əsərləri içərisində bütün misraların bölgüsü eyni olan nümunələr çox azdır. Professor Araz Dadaşzadə bunu belə izah edir: "Vəqif... bir çox hallarda şeirin bədiyyətinə xələl gətirmədən bu bölgü qanunundan əzaqlaşır. Bəzən eyni qoşmanın hər bir bəndi müxtəlif təqtilərdə (bölgülərdə – A.M.) yazılır. Bəzən isə hətta eyni bəndin ayrı-ayrı misraları da müxtəlif təqtilərdə olur" [2, s.137]. Bu deyilənlərin təsdiqi üçün ayrı-ayrı nümunələrə diqqət edək. Şairin aşağıda ilk bəndi təqdim edilən beş bənddən ibarət qoşmasının bütün misralarında 6-5 bölgüsü gözlənilmişdir:

Əyibdir qəddimi, // dəlib bağrımı
Bir kirpiyi oxlu, // qaşı kamanlı,
Gözləri can alan // cəlladi-sərməst,
Baxışı hərami, // qənzəsi qanlı. [3, s.139]

Şairin "Bir fitnə fellinin, üzü xallının" [3, s.75] və "Ey camalı günaş, zülfəri dilkaş" [3, s.133] misraları ilə başlayan qoşayarpaq qoşmalarında da eyni vəziyyət müşahidə edilir: beş bənddən ibarət hər iki qoşmanın bütün misralarında bölgü 6-5 şəklindədir. Onu da xüsusilə qeyd edək ki, Vəqifin heca vəznində olan şeirlərində də ən işlək bölgü 6-5-dir. Şairin qoşma və təcnisləri içərisində bütünlüklə 4-4-3 bölgüsündə olan nümunəyə təsadüf etmədik. Həmin bölgüyə aid nümunələrə ayrı-ayrı bəndlər və misralar şəklində rast gəlirik. Şairin "O şux qəmzələrin, xançər kirpiyin" [3, s.13] misrası ilə başlayan dörd bəndlik qoşmasının birinci misrası 4-4-3, digər misraları isə 6-5 bölgüsündədir. Eyni sözləri məşhur "Sevdiyim, ləblərin yaquta bənzər" [3, s.110] misrası ilə başlayan qoşmaya da aid etmək olar. Beş bənddən ibarət "Yenə sənə gördüm, bağrım oxlandı" [3, s.132] misrası ilə başlayan qoşmada isə iki misra 4-4-3, digər misralar 6-5 bölgüsündədir.

İlk bəndi təqdim edilən aşağıdakı nümunədə isə 4-4-3 ilə 6-5 bölgüsü növbəli şəkildə sıralanmışdır:

Bulud zülfü, // ay qabaqlı // gözəlin, (4-4-3=11)
Duruban başına // dolanmaq gərək. (6-5=11)
Bir evdə ki, // belə gözəl // olmaya, (4-4-3=11)
O ev bərbad olub // talanmaq gərək. [3, s.49] (6-5=11)

Vəqifin "Boyun surahıdır, bədənin büllür" misrası ilə başlayan beş bəndlik məşhur "Pəri" rədifli qoşmasında əsas bölgü 6-5 olsa da, iki bənddə bu prinsip pozulmuşdur:

Üz yanında // tokulubdur // tel nazik, (4-4-3=11)
Sinə meydan, // zülf parışan, // bel nazik, (4-4-3=11)

Dil şövqi- Xunun ci-	tamaşayi- -gərim kirpi	səmənbərdə -yi-xəncərdə	-n üzülməz, -n üzülməz. [3, s.171]
<i>məf'Ulü</i>	<i>məfA'İlü</i>	<i>məfA'İlü</i>	<i>fə'Ulün</i>

Həmin ölçüdə olan digər müxəmməslərin rədifləri: "Ələ düşməz" [3, s.172], "Gətiribən" [3, s.188], "Gədəcəkdir" [3, s.191], "Qaraçarqat" [3, s.193].

Vaqifin əldə olan ədəbi irsi içərisində 5 müstəzad vardır ki, onlar da həzəc bəhrinin səkkizinci növünün birinci variantındadır. Həmin müstəzadlardan birinin ilk beytini təqdim edirik:

Yarım nə	gözlə geyi	-nib, əlvən bə	-zənbidir,
<i>məf'Ulü</i>	<i>məfA'İlü</i>	<i>məfA'İlü</i>	<i>fə'Ulün</i>
		Balapu	-şi-yaşıl.
		<i>məf'Ulü</i>	<i>fə'Ulün</i>
Gülşəndə,	sanasan, gü	-li-xəndan bə	-zənbidir,
<i>məf'Ulü</i>	<i>məfA'İlü</i>	<i>məfA'İlü</i>	<i>fə'Ulün</i>
		Xurşidə	müqabil. [3, s.203]
		<i>məf'Ulü</i>	<i>fə'Ulün</i>

Vaqifin həzəc bəhrinin səkkizinci növünün ikinci variantında 2 qəzəli, 1 müxəmməsi, 1 müəşşəri vardır. Həzəc bəhrinin səkkizinci növünün ikinci variantında olan qəzəllərin mətla beyləri:

1. Salmıq nə	-zərindən mə	-ni cananə	düşərmə?
Tərk eylə	-mək öz qulu	-nu sultanə	düşərmə? [3, s.150]
2. Simi-zə	-gənin zülfi-	pərişan a	-rasında,
Guya ki,	bitib ağ gü	-lü reyhan a	-rasında. [3, s.162]
<i>məf'Ulü</i>	<i>məfA'İlü</i>	<i>məfA'İlü</i>	<i>fə'Ulü</i>

Həmin ölçüdə olan müxəmməsin baş beyti:

Ey gül, sə	-na yoxdur bu	nəzakətdə	qərinə,
Kuyin çə	-məni tənə	vurar xüldi-	bərinə. [3, s.170]
<i>məf'Ulü</i>	<i>məfA'İlü</i>	<i>məfA'İlü</i>	<i>fə'Ulü</i>

Həmin ölçüdə olan müəşşərin baş beyti:

Ey rəngi-	ruxi-alı	-na heyran gü-	-lü lələ,
Can qurba	-n ola sən ki	-mi bir qaşı	hilələ... [3, s.214]
<i>məf'Ulü</i>	<i>məfA'İlü</i>	<i>məfA'İlü</i>	<i>fə'Ulü</i>

Azərbaycan əruzunda ən işlək bəhlərdən ikincisi rəməldir. "Rəməl" sözü ərəbcə *längərlən-mək, dağalanmaq, ağır-ağır*, yəni *längərlənə-längərlənə yerimək* mənasını bildirir. Bu bəhrin əhəngində dəvə yerişini xatırladan bir ləngərlı ritm olduğu üçün belə adlandırılmışdır. Rəməl bəhrində bir əzəmət və vüqar hissə olunur. Klassik şairlərimizin dövrdən şikayət, hicran, qəm-qüssə ifadə edən əksər qəzəlləri rəməl bəhrində yazılmışdır. Bu bəhrin poeziya tariximizdə 13 növü işləmişdir. Vaqifin yaradıcılığında isə onlardan ikisi tətbiq edilmişdir.

Rəməl bəhrinin ikinci növü "dördbölmüli bütöv naqış rəməl" adlanır [1, s.353]. Bu növ Vaqifin yaradıcılığında ən aktiv növdür. Belə ki, onun əruz vəznində yazdığı 61 əsərdən 26-sı bu növdədir. Bunların 7-si qəzəl, 17-si müxəmməs, 1-i müsəbbə, 1-i isə müəşşərdir. Rəməl bəhrinin bu növünün üç variantı vardır ki, Vaqifin yaradıcılığında onun hər üçü işlənmişdir: I variant *fA'İlAtün fA'İlAtün fA'İlAtün fA'İlün*, II variant *fA'İlAtün fA'İlAtün fA'İlAtün fA'İlAtün fA'İlün*, III variant isə

fA'İlAtün fA'İlAtün fA'İlAtün fA'İlün, ölçüsündədir [1, s.364].

Vaqifin rəməl bəhrinin ikinci növünün birinci variantında 4 qəzəli, 10 müxəmməsi, 1 müəşşəsi, 1 müəşşəri vardır. Həmin ölçüdə olan qəzəllərdən birinin mətla beytini:

Ey güli-xən	-dan fəraqın	-dan sənən qa	-n ağlaram,
Eylərəm şə	-mü səhrə ça	-ki giriba	-n ağlaram. [3, s.153]
<i>fA'İlAtün</i>	<i>fA'İlAtün</i>	<i>fA'İlAtün</i>	<i>fA'İlün</i>

Həmin ölçüdə olan digər qəzəllərin rədifləri: "Küsmüşəm" [3, s.154], "Bax" [3, s.156], "Gəlməmiş" [3, s.157].

Həmin ölçüdə olan müxəmməslərin rədifləri: "Küsüb" [3, s.167], "Sabah" [3, s.168], "Gərək" [3, s.177], "Gərək" [3, s.178], "Saqqal" [181], "Gözəl" [3, s.182], "Muştayıqəm" [3, s.183], "Sevmişəm" [3, s.184], "İmiş" [3, s.194], "Çıxar" [3, s.198].

Vaqifin yaradıcılığında xüsusi yer tutan məşhur "Görmədim" müxəmməsi də rəməl bəhrinin ikinci növünün birinci variantında yazılmışdır. Şair ömrünün son günlərində həyatın amansız keçməkləri ilə toqquşarkən qəlbünün dərinliklərində gizlətdiyi hiddət və kədər, dövrdən narazılıq və şikayətləri ifadə edərkən yenə rəməl bəhrinə müraciət etmişdir:

Mən çahan mül	-kündə, mütlaq,	doğru halət	görmədim,
Hər nə gördüm,	ayrı gördüm,	özgə babət	görmədim,
Aşınalar	ixtilatın	-da sədaqət	görmədim,
Biətü iq	-rarü ima	-nu dəyanət	görmədim,
Bivəfadən	ləcərəm təh	-sili-hacət	görmədim. [3, s.185]
<i>fA'İlAtün</i>	<i>fA'İlAtün</i>	<i>fA'İlAtün</i>	<i>fA'İlün</i>

Rəməl bəhrinin ikinci növünün birinci variantında olan müsəbbənin baş beyti:

Nəgəhan bir	dərdə düşdü	-n olmadı dər	-mən, Cavad!
Yüz fəraqü	həsəratü dər	-d ilə verdin	can. Cavad! [3, s.216]
<i>fA'İlAtün</i>	<i>fA'İlAtün</i>	<i>fA'İlAtün</i>	<i>fA'İlün</i>

Həmin ölçüdə olan müəşşərin baş beyti:

Ey büti-tu	-tizəban, gəl	ki, maqalı	-n istərəm,
Təşneyi-di	-darinəm, a	-bi-zülalü	-n istərəm. [3, s.211]
<i>fA'İlAtün</i>	<i>fA'İlAtün</i>	<i>fA'İlAtün</i>	<i>fA'İlün</i>

Vaqifin rəməl bəhrinin ikinci növünün ikinci variantında 3 qəzəli, 4 müxəmməsi vardır. Həmin ölçüdə olan qəzəllərin mətla beyləri:

1. Hər kimin ca	-nanı kim, bir	əhli-ürfa	-n olmaya,
Şahi-ələm	olsa, onda	rahəti-ca	-n olmaya. [3, s.146]
2. Saçına uy	-muş xəyalım	çünki ənbər	-bu kimi,
Ol səbəbdən	incəlib qəd	-dim olubdur	mu kimi. [3, s.149]
3. Aydın olsun	gözlərim kim,	gəldi yarın	kağızı,
Könülmü şad	eylədi gö	-zəl nigərin	kağızı. [3, s.158]
<i>fA'İlAtün</i>	<i>fA'İlAtün</i>	<i>fA'İlAtün</i>	<i>fA'İlün</i>

Həmin ölçüdə olan müxəmməslərdən birinin baş beyti:

Ah(i)... bir sər Günbəğüdü	-xoş nigarn hüsünün rov	dağı öldür -naqi öldür	-dü məni, -dü məni. [3, s.173]
<i>fA' iATun</i>	<i>fA' iATun</i>	<i>fA' iATun</i>	<i>fA' ilü</i>

Həmin ölçüdə olan digər müxəmməslərin rədifləri: "Öldürdü məni" [3, s.174], "Pəri" [3, s.175], "Gördüm Vaqif" [3, s.176].

Vaqifin rəməl bəhrinin ikinci növünün üçüncü variantında 2 müxəmməsi vardır. Həmin müxəmməslərin baş beytləri:

1. Qış günü çün Ol səbəbdən	-ki dönər şol layiq olmuş	cənnətül-mə firqeyi-mol	-vayə kürk, -layə kürk. [3, s.179]
2. Dəhr(i)də ol Xoş qədi a	-du mənə dil -yineyi-si	-darü dilbər -mü səmənbar	bir tufəng, bir tufəng. [3, s.180]
<i>fA' iATun</i>	<i>fA' iATun</i>	<i>fA' iATun</i>	<i>fA' iAN</i>

Rəməl bəhrinin altıncı növü "dördboylu qısa incə rəməl" adlanır [1, s.354]. Ədəbiyyatımızda bu növün 12 variantı işlənmişdir. Vaqifin yaradıcılığında isə bu növün birinci, ikinci, yeddinci, səkkizinci və onuncu variantları tətbiq edilmişdir. Rəməl bəhrinin altıncı növünün birinci variantı *fə' iATun fə' iATun fə' iATun fə' ilun* ölçüsündədir. Bu variantı aid nümunələrdə birinci təfəvvülə bəzən *fA' iATun* bölümündə də ola bilər. Vaqifin bu ölçüdə 1 müxəmməsi vardır, həmin müxəmməsin baş beyti:

Sənin, ey şu Gəlmişəm də	-x(i) məlaik -gahına mən	-zadə qurba dada, qurba	-nın olum, -nın olum. [3, s.187]
<i>fə' iATun (fA' iATun)</i>	<i>fə' iATun</i>	<i>fə' iATun</i>	<i>fə' ilun</i>

Rəməl bəhrinin altıncı növünün ikinci variantı *fə' iATun fə' iATun fə' iATun fə' ilü* ölçüsündədir. Vaqifin bu ölçüdə 1 müxəmməsi vardır, həmin müxəmməsin baş beyti:

Gədə, mən qur Belə bir şu	-ban olum qaş -x(i) baxan kir	-ları kaman -piyi peykan	bacına, bacına. [3, s.166]
<i>fə' iATun</i>	<i>fə' iATun</i>	<i>fə' iATun</i>	<i>fə' ilü</i>

Rəməl bəhrinin altıncı növünün yeddinci variantı *fA' iATun fə' iATun fə' iATun fə' ilun* ölçüsündədir. Vaqifin bu ölçüdə 4 şeiri vardır. Onların 1-i qəzəl, 3-ü isə müxəmməs janrındadır.

Rəməl bəhrinin altıncı növünün yeddinci variantında olan qəzəlin mətlə beyti:

Kim ki, sevda Gah(i) zində	-yi-səri-zül -nə, gəhi ça	-fi-pərişə -hi-zənəxdə	-nə düşər, -nə düşər. [3, s.151]
<i>fA' iATun</i>	<i>fə' iATun</i>	<i>fə' iATun</i>	<i>fə' ilun</i>

Həmin ölçüdə olan müxəmməslərdən birinin baş beyti:

Dərdin öldür Həsratindən	-dü məni, ey oda yandı	nocəvanım, din, imanım,	gələ gör, gələ gör. [3, s.192]
<i>fA' iATun</i>	<i>fə' iATun</i>	<i>fə' iATun</i>	<i>fə' ilun</i>

Həmin ölçüdə olan digər müxəmməslərin rədifləri: "Var" [3, s.195], "Dəyər" [3, s.199]. Rəməl bəhrinin altıncı növünün səkkizinci variantı isə *fA' iATun fə' iATun fə' iATun fə' ilü* ölçüsündədir. Vaqifin bu ölçüdə 1 müxəmməsi vardır, həmin müxəmməsin baş beyti:

Handa üz tut Gündə yüz göz	-dum isə, düş düşə aşuf	-dum elə qa -təlik əhva	-1 içinə, -1 içinə. [3, s.169]
<i>fA' iATun</i>	<i>fə' iATun</i>	<i>fə' iATun</i>	<i>fə' ilü</i>

Rəməl bəhrinin altıncı növünün onuncu variantı isə *fA' iATun fə' iATun fə' iATun fə' ilun* ölçüsündədir. Vaqifin bu ölçüdə bir müxəmməsi vardır, həmin müxəmməsin baş beyti:

Mərhabə, sən Payına peş	bizə, ey tür -keş ola ba	-fə cavan, xoş -ş ilə can, xoş	gəldin! gəldin! [3, s.190]
<i>fA' iATun</i>	<i>fə' iATun</i>	<i>fə' iATun</i>	<i>fə' ilun</i>

Vaqifin əruz vəznində olan şeirləri ilə bağlı deyilənləri sxem şəkildə aşağıdakı kimi göstərməyə bəlik:

Bəhr	Növü	Variantı	Ölçüsü	qəzəl	müxəmməs	mustəzad	müsəbbə	müştəcər	cəmi
Həzəc	I	I	məfA' ilun məfA' ilun məfA' ilun	7	2				9
		II	məfA' ilun	2	2				4
VIII	I	I	məf' Ulü məfA' ilü məfA' ilü məf' Ulun	5	5				10
		II	məf' Ulü məfA' ilü məfA' ilü məf' Ulü	2	1			1	4
Rəməl	II	I	fA' iATun fA' iATun fA' iATun fA' ilun	4	11		1	1	17
		II	fA' iATun fA' iATun fA' iATun fA' ilü	3	4				7
		III	fA' iATun fA' iATun fA' iATun fA' ilAn	2	2				2
	VI	I	fə' iATun fə' iATun fə' iATun fə' ilun		1				1
		II	fə' iATun fə' iATun fə' iATun fə' ilü		1				1
		VII	fA' iATun fə' iATun fə' iATun fə' ilun	1	3				4
VIII	X	I	fA' iATun fə' iATun fə' iATun fə' ilü		1			1	
		II	fA' iATun fə' iATun fə' iATun fə' ilun		1			1	
Cəmi:				19	34	5	1	2	61

Nəticə / Conclusion

Bəliklə, Vaqifin əruz vəznində olan şeirləri üzərində aparılan hesablamalar göstərir ki, şair Azərbaycan ədəbiyyatında işlənən əruz bəhrləri içərisində ritm, ahəng və intonasiya baxımından heca vəzninə daha yaxın olan həzəc və rəməl bəhrlərindən istifadə etmişdir. Şairin əruz vəznində olan 61 əsərindən 27-si həzəc, 34-ü isə rəməl bəhrindədir. Vaqif bu 61 əsərdə 12 vəzn ölçüsündən istifadə etmişdir ki, bunların dördü həzəc bəhrinin iki növü, səkkizi isə rəməl bəhrinin iki növünün variantlarıdır.

Ədəbiyyat / References

1. Cəfər Ə. Əruzun nəzəri əsasları və Azərbaycan əruzü. Bakı, Elm, 1977.
2. Dadaşzadə A. Molla Pənah Vaqif (həyat və yaradıcılığı). Bakı, Azərbaycan EA nəşriyyatı, 1966.
3. Molla Pənah Vaqif. Əsərləri (Tərtib edəni: H.Araslı). Bakı, Şərq-Qərb, 2004.

Ритм в поэзии Вагифа

Атаами Мирзоев

Доктор филологических наук

Институт литературы имени Низами Гянджеви, НАНА. Азербайджан.

E-mail: ataemi@gambler.ru

Резюме. Исследования по имеющимся видам в поэзии Молла Панах Вагифа показывают, что поэт в своём творчестве наиболее пользовался видом хеджа, присущим народной поэзии. Благодаря его поэтическому таланту вид хеджа из народной поэзии стал самой распространённой ветвью письменной литературы. Из исследования жанра аруз в поэзии Вагифа выясняется, что поэт, опираясь на вид хеджа из народной поэзии, создал новое направление в письменной литературе. Определение значения произведений поэта, написанных в классическом стиле, важно также с точки зрения влияния идейных направлений на его творчество. В произведениях Вагифа, созданных в классическом стиле, в которых ошутима тематическая струя народной поэзии, национальной интонации, ритма, особую роль в распространении вида аруз в народном стихосложении играет использование выражений народного разговорного языка.

Ключевые слова: вид, размер хеджа, часть, аруз, размер, тафиле